

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ

Εισαγωγικά: Τὸν Ἰούλιον 1963 ἐποποθετήθη εἰς τὴν Β' Ἐφορείαν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων ὁ Ἐπιμελητὴς Μύρων Μιχαηλίδης, μετατεθεὶς ἐκ τῆς Δ' Ἐφορείας (Κρήτη).

Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα ἔργον τῆς Ἐφορείας ὑπῆρξεν ἡ προστασία τῶν μνημείων, ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἡ συγκέντρωσις ἀρχαιολογικῶν εἰδήσεων καὶ ἡ στερέωσις μνημείων.

Ἀναλυτικῶς καὶ κατὰ περιοχὰς τὸ ἔργον τῆς Ἐφορείας ἔχει ὡς ἑξῆς:

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Α. Ἁγία Σοφία

Διευθετηθείσης τῆς μεταξὺ τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Ὑπηρεσίας διαφωνίας ὡς πρὸς τὸ πλάτος τῆς πρὸς Β. τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ ὁδοῦ, συνεκλήθησαν καὶ ἐπερατώθησαν αἱ ἐργασίαι διαμορφώσεως τοῦ περιβολοτοίχου. Κατηρέθησαν τὰ παλαιὰ ὑψηλὰ καὶ βαρὲα κιγκλιδώματα τὰ ἐρειδόμενα ἐπὶ ὑψηλοῦ ἐπίσης τοιχείου, τοποθετηθέντος ἀντ' αὐτοῦ χαμηλοῦ ἐλαφροῦ καὶ ἄνευ τοιχείου κιγκλιδώματος, βάσει σχεδίου ἐκπονηθέντος ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως, καθ' ὅλον τὸ μήκος τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ περιβόλου. Οὗτος ἐπετεύχθη ἡ κατὰ 0,90 μ. διαπλάτυνσις τῆς ὁδοῦ, διατηρηθέντος ἀκεραίου τοῦ πρὸς Β. τοῦ ναοῦ χώρου τοῦ περιβόλου. Διὰ τῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ τοιχείου ἐκ πλακῶν ἐκ σχιστολίθου, συμφώνως πρὸς τὴν ἐγκεκριμένην ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας μελέτην, ὠλοκληρώθη ἡ διαμόρφωσις τοῦ περιβόλου τοῦ μνημείου.

Οὕτως ὁ ναὸς προεβλήθη, ἀπαλλαγείς τῶν ὑψηλῶν παλαιῶν κιγκλιδωμάτων, τὰ ὅποια ἀπέκρουπον αὐτόν, λόγῳ καὶ τῆς σημαντικῶς χαμηλοτέρως στάθμης αὐτοῦ ἐν σχέσει μὲ τὴν τῆς πρὸ αὐτοῦ πλατείας.

Β. Ἅγιος Νικόλαος Ὁρφανός

Ἐργασίαι ἐπισκευῆς τῆς στέγης ἐγένοντο εἰς τὸ μνημεῖον διὰ στερεώσεως τῶν κεράμων αὐτῆς, διότι παρατηρήθη ὅτι εἰσέρχοντο τὰ ὕμβρια ὕδατα κατὰ τὰς ἰσχυρὰς νεροποντὰς.

Παραλλήλως ἀφηρέθησαν τὰ εἰς τὸ πρὸ τοῦ ναοῦ κρηπίδωμα τοποθετημένα πλακίδια, ἅτινα ἐποποθετοῦντο παλαιότερον εἰς τὰς οἰκίας καὶ ἀντ' αὐτῶν κατεσκευάσθη λιθοστρωτον (καλ-

ντιρίμι) παρόμοιον τοῦ κατὰ τὰς ἐργασίας ἀναστηλώσεως τοῦ μνημείου κατασκευασθέντος εἰς τὰ πλάγια τμήματα τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ναοῦ.

Τέλος μικρὰς ἐκτάσεως ἐργασίαι καθαρισμοῦ καὶ συντηρήσεως τῶν κεράμων ἐγένοντο εἰς τὰ μνημεῖα Ὅσιον Δαυὶδ καὶ ναὸν τοῦ Σωτῆρος, ὅπου ἐπίσης εἰσέρχοντο τὰ ὕμβρια ὕδατα.

ΣΕΡΡΑΙ

Ἀπὸ καιροῦ εἶχον παρουσιασθῇ ρωγαί, συνέβησαν δὲ καὶ μερικαὶ κατολισθήσεις τοῦ βυζαντινοῦ τείχους τοῦ Κάστρου τῶν Σερρῶν (βλ. περὶ αὐτοῦ εἰς τὴν προσφάτως ἐκδοθεῖσαν μελέτην ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Ἀ. Ξυγγοπούλου, Ἐρευναι εἰς τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῶν Σερρῶν, Θεσσαλονίκη 1965, σ. 1 - 21). Ἡ θέσις τοῦ τείχους εἰς τὰς ἀποτόμους κλιτῆς τοῦ λόφου καὶ ἡ ὑπαρξίς κάτωθεν αὐτοῦ ὀλοκλήρου συνοικίας, ἐπέβαλε τὴν ἄνευ καθυστερήσεως ἐπέμβασιν τῆς Ὑπηρεσίας.

Αἱ ἐργασίαι ἐστράφησαν κυρίως εἰς τὴν ἐμφραξιν ρωγμῶν καὶ εἰς τὴν ὑποθεμελίωσιν πολλῶν τμημάτων, εἰς τὰ ὅποια εἶχε παρουσιασθῇ διάβρωσις τῶν ὑποκειμένων βράχων (Πί ν. 587 α - β).

ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΝ

Ἡ αὐτὴ μὲ τὴν προηγουμένην κατάστασις εἶχε παρουσιασθῇ καὶ εἰς τὸ βυζαντινὸν τείχος τοῦ Διδυμοτείχου. Ρωγαὶ ἐπικινδύνοι, ἀπειλητικαὶ διὰ τοὺς κάτωθεν αὐτοῦ κατοικοῦντας τραγλοδύτας, ἐδημιούργησαν τὴν ἀνάγκην ἐσπευσμένης ἐπεμβάσεως. Δι' εἰδικῶς διατεθείσης ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας πιστώσεως ἐπραγματοποιήθησαν στερεώσεις καὶ ἐμφράξεις ρωγμῶν, εἰς τὰ πλέον ἐπικινδύνα σημεῖα. Αἱ ἀναγκαῖαι ἐργασίαι ὀλοκληρώθησαν καὶ δέον ὅπως συνεχισθοῦν.

ΚΑΒΑΛΑ

Μεγάλως σχετικῶς ἐκτάσεως ἐργασίαι συντηρήσεως ἐγένοντο καὶ εἰς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ταύτης. Πολλὰ τμήματα ἦσαν ἐπικινδύνως ἐτοιμόρροπα καὶ διὰ τῶν ἐκτελεσθεισῶν ἐργασιῶν, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ΙΕ' Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων, ἀπεσοβήθη ἡ περαιτέρω φθορά.

ΒΕΡΟΙΑ

Μετὰ τὴν Καστορίαν ἡ πόλις τῆς Βεροίας παρουσιάζει τὸ δεύτερον εἰς σημασίαν διὰ τὴν Β. Ἑλλάδα συγκρότημα τοιχογραφημένων ναῶν ἀνερχομένων εἰς 42 τὸν ἀριθμὸν.

Διτὸν ἀνακύπτει ἐκ τούτου τὸ πρόβλημα: τῆς διατηρήσεως αὐτῶν, ἐρχομένης εἰς ἀντίθεσιν

πρὸς τὴν εἰς ἔντονον ρυθμὸν παρουσιαζομένην ἀνοικοδόμησιν τῆς πόλεως, εἰς ἣν συντελεῖ ἡ οἰκονομικὴ εὐεξία αὐτῆς, καὶ τῆς συντηρήσεως τῶν μνημείων, τὰ ὅποια καὶ πολλά, ὥς ἐλέγχθη, εἶναι καὶ φθορὰς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς κακῆς ἀνέκαθεν μεταχειρίσεως ἔχουν ὑποστῇ.

Διὰ τὸ πρῶτον ἐλήφθησαν τὰ κάτωθι μέτρα:

α) Ἐκηρύχθησαν διατηρητέα μνημεῖα ἅπαντες οἱ τοιχογραφημένοι ναοὶ καὶ ἄλλα ἱστορικὰ μνημεῖα (τεμένη καὶ τείχη) καὶ β) ἤρχισε καὶ προχωρεῖ ἡ μελέτη τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ ρυμοτομικοῦ σχεδίου τῆς πόλεως, καθ' ὅτι, συμφώνως πρὸς τὸ ἴσχυον, πολλοὶ ἐκ τῶν ναῶν ρυμοτομοῦνται ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει. Ἡ μελέτη τροποποιήσεως ἀνετέθη εἰς τὴν ἀρχιτέκτονα τοῦ Τ.Α.Π. δ. Ἀ. Μουτσοπούλου.

Ὡς πρὸς τὸ δεῦτερον θέμα, τὸ τῆς συντηρήσεως δηλ. τῶν ναῶν, διὰ διαθεθείσης πιστώσεως ἐστερεώθησαν οἱ κάτωθι:

Α. Ἅγιος Προκόπιος

Ὁ ναὸς οὗτος, κατάγραφος εἰς τὸ μέσον κλίτος καὶ τὸ Ἱερὸν Βῆμα, φέρων κτητορικὴν ἐπιγραφὴν με χρονολογίαν 1608, εἶχεν ὑποστῇ καθίζησιν τῆς στέγης καὶ φθορὰς τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων, κυρίως τοῦ βορείου, οἷτινες καὶ δὲν ἔφερον τοιχογραφίας.

Ἡ στέγη ἀνακατεσκευάσθη ὥς ἦτο, αἱ κέραμοι, ὅσαι εἶχον θραυσθῇ, ἀντικατεστάθησαν δι' ἄλλων ἐπίσης παλαιῶν τῶν αὐτοῦ τύπου (ἡ πόλις διατηρεῖ εὐτυχῶς πολλὰς παλαιὰς κεραμοσκεπεῖς οἰκίας καὶ ἡ προμήθεια παλαιῶν κεράμων ἐκ κατεδαφίσεων εἶναι εὐχερὴς) (Πί ν. 587 γ), οἱ τοῖχοι ἐστερεώθησαν διατηρηθείσης τῆς παλαιᾶς μορφῆς αὐτῶν καὶ ὁ ναὸς διεσώθη πλέον ὀριστικῶς.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ νάρθηξ τοῦ ναοῦ ἐχρησιμοποιεῖτο μέχρι τότε ὥς ἀποθήκη ἀχρήστων ὑλικῶν, τῶρα δὲ ἀποτελεῖ ἐπισκέψιμον ἄριστα διατηρημένον μνημεῖον.

Β. Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος

Ἡ κατάσταση τοῦ μνημείου τούτου ἦτο αὐτόχρημα τραγικὴ. Ἡ στέγη εἶχε καταρρεύσει ἐξ ὀλοκλήρου· οἱ πλάγιοι ἐξωτερικοὶ τοῖχοι ὁμοίως. Ὁ ναὸς ἦτο ἐρείπιον. Τοιχογραφίας διέσφζε μόνον τὸ Ἱερὸν Βῆμα, ἐξ ὧν αἱ μὲν τοῦ κυρίως Βήματος παλαιολόγειοι, αἱ δὲ τῶν πλαγίων (Προθέσεως καὶ Διακονικοῦ) τῆς Τουρκοκρατίας, ἀλλ' ὑπὸ αὐτὰς διεκρίνετο παλαιότερον στρώμα.

Χάριν τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Ἱεροῦ Βήματος ἀπεφασίσθη ἡ διατήρησις τοῦ μείζονος τμήματος τοῦ ναοῦ — τὸ ὑπόλοιπον ἐξ ἄλλου κατέκειται

εἰς ἐρείπια — συνεπληρώθησαν οἱ πλάγιοι ἐξωτερικοὶ τοῖχοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἔφερον τοιχογραφίας καὶ ἀνακατεσκευάσθη ἡ στέγη, καλυφθεῖσα διὰ παλαιῶν κεράμων ὁμοίων πρὸς τὰς προϋπαρχούσας (Πί ν. 588 α).

Οὕτω καὶ τὸ μνημεῖον τοῦτο, ὅπερ πρὸς σιγμὴν ἐφαίνετο ἀπολεσθὲν ὀριστικῶς, διεσώθη.

Γ. Ἅγιος Γεώργιος

Ὁ ναὸς οὗτος φέρων εἰς τὸν νάρθηκα τοιχογραφίας τοῦ ἔτους 1519, κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου κτητορικὴν ἐπιγραφὴν, εἶχε φθορὰς εἰς τὴν στέγην καὶ τὸν νότιον τοῖχον, μὴ τοιχογραφημένον (Πί ν. 588 β).

Ἐγένετο καὶ ἐνταῦθα στερεώσεις τοῦ τοίχου καὶ μερικὴ ἀνακεράμωσις τῆς στέγης πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀμέσων ἀναγκῶν (Πί ν. 588 γ).

Δ. Μερικαὶ ἐπισκευαὶ τῆς στέγης, πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ περαιτέρω φθορῶν, κατὰ τὸν ἐπερχόμενον χειμῶνα, ἐγένοντο καὶ εἰς τοὺς ναοὺς Ἅγιον Κήρυκον, Ἅγιον Βλάσιον καὶ Ἅγιον Πατάμιον. Τοῦ τελευταίου τούτου ἐγένετο ἀνακατασκευὴ τοῦ καταρρεῦσαντος δυτικοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου μὴ φέροντος τοιχογραφίας.

Ε. Εἰς τόν, παλαιότερον, ἀναστηλωθέντα (βλ. ΑΔ 16 (1960): Χρονικά, σ. 225) ναὸν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ προέκυψεν ἀνάγκη στερεώσεως τῶν κεράμων τῆς στέγης, ἐξ ἧς εἰσῆρχοντο τὰ ὄμβρια ὕδατα. Καὶ ἡ ἐργασία αὕτη συνετελέσθη.

Εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν ὑπὸ τοῦ συνεργείου τοῦ καλλιτέχνου - συντηρητοῦ κ. Φωτίου Ζαχαρίου ἐγένετο καθαρισμὸς τῶν τοιχογραφιῶν.

Κατὰ τὰς ἐκτελουμένας, ὥς ἤδη συντόμως ἐξέτεθη, ἐργασίας ἐπὶ τῶν μνημείων καὶ κατὰ τὰς ἐπομένας ὑπηρεσιακάς μεταβάσεις εἰς Βέροιαν εὐρομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ περισυλλέξωμεν στοιχεῖα καὶ νὰ μελετήσωμεν τοὺς ναοὺς τῆς πόλεως, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ἀσχοληθῶμεν, εἰς τὸ μέλλον, ἰδιαιτέρως.

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Λήγοντος τοῦ θέρους τοῦ προηγούμενου ἔτους εἶχον ἀρχίσει αἱ ἐργασίαι στερεώσεως τοῦ παρὰ τὸν ἄρσανᾶν τῆς μονῆς Χελανδαρίου κειμένου Πύργου Μυλωντίν.

Ὁ πύργος οὗτος εἶχεν, ἐκ τῆς μακροχρονίου ἐγκαταλείψεως, ὑποστῇ πολλὰς φθορὰς εἰς τὴν τοιχοποιίαν ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τῆς κορυφῆς, τόσον ἐξωτερικῶς ὥσον καὶ ἐσωτερικῶς. Εἰς τοῦτο συνέβαλε καὶ τὸ γεγονός ὅτι αἱ πλάκες αἱ καλύπτουσαι τὴν στέγην εἶχον καταρρεύσει, εἶχε δ' ἐξ αὐτῆς ἀπομείνει μόνον ὁ ξύλινος σκελετός.

Δεδομένου δέ, ότι ο πύργος ὀρθοῦται εἰς ὕψος 30 περίπου μ. ἐν μέσῳ κοιλάδος ἀνοικτῆς πρὸς τὴν θάλασσαν προσβαλλομένης ὑπὸ τῶν σφοδρῶν ἀνέμων, ἔχρηξεν οὗτος γενικῆς ἀντιμετωπίσεως, στερεώσεως τοῦτέστιν τῶν ἐκ τῶν ἐκτεθεισῶν συνθηκῶν δημιουργηθέντων ρηγμάτων καὶ ὅπῳ εἰς τὴν τοιχοποιίαν. Αἱ διακοπεῖσαι, λόγῳ τοῦ ἐπελθόντος χειμῶνος, ἐργασίαι συνεχίσθησαν, ἀποκατασταθέντων ὧν τῶν ρηγμάτων, τῶν ὅπῳ καὶ τῶν λοιπῶν φθορῶν καθ' ὅλην τὴν ἐκτασιν τοῦ κτίσματος. Εἰς τὸ Κυριακὸν τῆς ρουμανικῆς Σκῆτης τοῦ Προδρόμου ἐγένοντο ἐργασίαι μερικῆς ἀντικαταστάσεως μολυβδίνων φύλλων τῆς στέγης, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶχον φθαρῇ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ εἰσέρχονται ἐν τῷ ναῷ τὰ ὄμβρια ὕδατα.

Ἐργασίαι ἐγένοντο καὶ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος ἰδίᾳ εἰς τὴν, παλαιότερον, ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, ἀναστηλωθεῖσαν πτέρυγα τῆς μονῆς, ἔνθα νῦν στεγάζεται ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὸ σκευοφυλάκιον αὐτῆς. Ἡ πτέρυξ αὐτῆς, βλέπουσα πρὸς τὴν θάλασσαν, προσβάλλεται ὑπὸ τῆς ἄλμης. Ὡς ἐκ τούτου εἶχον διαβρωθῇ τὰ ἐπιχρίσματα καὶ ἡ ὑγρασία ἐντὸς τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ σκευοφυλακίου ἦτο διαρκὲς ἀπειλὴ κατὰ τῶν χειρογράφων καὶ κειμηλίων.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀπεξέστησαν τὰ ἐκ κοινοῦ ἀσβεστοκονιάματος ἐπιχρίσματα τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν ὀψεως καὶ κατεσκευάσθησαν στεγανὰ μὲ πρῶτον στρώμα ἐξ ἰσχυρᾶς σιμεντοκονίας καὶ δεύτερον ἐκ «πορσελάνης». Τοιοῦτοτρόπως, ὡς ἀπεδείχθη κατὰ τὸν ἐπόμενον χειμῶνα, ἡ ὑγρασία ἐξουδετερώθη πλήρως.

Ἐργασίαι ἀποκαταστάσεως ἐγένοντο καὶ εἰς τὸ σεσαθρωμένον δάπεδον τῆς Τραπεζῆς τῆς μονῆς.

Τέλος εἰς τὴν μονὴν Ἰβήρων καὶ εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας παλαιότερον διασκευασθὲν καὶ μὴ χρησιμοποιηθὲν σκευοφυλάκιον τῆς μονῆς κατεσκευάσθησαν σιδηρὰ κιγκλιδώματα ἀσφαλείας εἰς τὰ παράθυρα καὶ σιδηραὶ θύραι καὶ οὕτω κατέστη τοῦτο κατάλληλον διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν, δι' οὓς προορίζεται, θησαυρῶν τῆς μονῆς.

ΣΚΑΦΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ

Ἁγία Παρασκευὴ Κοζάνης

Εἰς μικράν ἀπόστασιν ἔξωθι τοῦ ὁμωνύμου χωρίου καὶ ἐγγύτατα μικροῦ, ἐν χρήσει σήμερον, ναῖσκου, χωρικοὶ ἀνασκάπτοντες ἀνεύρον ψηφιδωτὸν δάπεδον. Μεταβάς κατ' ἐντολὴν τῆς Ὑπηρεσίας ἠρεύνησα τὸν χώρον ὅσον εἶχον ἀνασκάψει, ἥτοι λαρίδα μήκους 8 περίπου καὶ πλάτους 3 - 4 μ.

Ἐκ τῆς ἐρεῦνης ταύτης ἀπεκαλύφθη τμήμα ψηφιδωτοῦ δαπέδου παλαιοχριστιανικῆς προφανῶς βασιλικῆς, εἰς τὸ Ν. κλίτος τῆς ὁποίας θὰ ἀνήκει τοῦτο. Τὸ δάπεδον, ὅσον ἀνεσκάφη, διήκει μέχρι τοῦ δυτικοῦ τοίχου, συνεχίζεται δὲ ὑπὸ τὴν ἐπίχρῳσιν πρὸς τὸν ὑπόλοιπον χώρον τῆς βασιλικῆς.

Τὸ ἀποκαλυφθὲν τμήμα τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου κατανέμεται, ὡς συνήθως, εἰς διάχωρα διακοσμούμενα ὑπὸ γεωμετρικῶν σχημάτων (ροδάκων, ρόμβων, διατεταγμένων κύκλων), ἀνθέων καὶ ζωικῶν παραστάσεων, ἐν αἷς δύο πέρδικες, παγώνιον καὶ ἔλαφος (Πί ν. 589 α). Ἐν διάχωρον κοσμεῖται ὑπὸ τοῦ συνήθους φολιδωτοῦ σχήματος (Πί ν. 589 β).

Τὰ χρώματα τῶν ψηφιδωτῶν εἶναι λευκόν (τοῦ βάθους), ἐρυθρόν, κυανοῦν, κίτρινον.

Ἐν κιονόκρανον (Πί ν. 590 α - β), φυλασσόμενον ἀπὸ ἐτῶν ἐντὸς τοῦ ἐγγὺς τῆς βασιλικῆς ναῖσκου, προέρχεται, κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν χωρικῶν, ἐκ τοῦ χώρου τῆς βασιλικῆς.

Τὸ ἀνασκαφὲν τμήμα ἐκαλύφθη καὶ πάλιν διὰ χύματος εἰς ὅλον τὸ βάθος.

Παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ Λόγγου Ἐδέσσης

Κατὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον, διὰ πρὸς τοῦτο διατεθείσης ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας πιστώσεως, ἐγένετο συστηματικὴ ἀνασκαφὴ τῆς δοκιμαστικῶς ἐρευνηθείσης, κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς εἰς θέσιν Λόγγον Ἐδέσσης, ἥτις εἶχεν ἀποκαλυφθῇ τυχαίως κατὰ τὰ ἐκτελούμενα ἐκεῖ ἔργα ὑπὸ τῆς Δ.Ε.Η. (βλ. ΑΔ 18 (1963): Χρονικά, σ. 251 - 2).

Κατὰ τὴν ὕψ' ἡμῶν γενομένην ἀνασκαφὴν ἀπεκαλύφθησαν πλήρως τὰ τρία κλίτη τῆς βασιλικῆς, μέρος τοῦ νάρθηκος καὶ τὸ Ἱερὸν Βῆμα, εἰς ὃ διασφύζονται καὶ αἱ βαθμίδες τοῦ συνθρόνου εἰς σχῆμα Π εἰς τὸν χώρον τῆς ἀψίδος (Πί ν. 591 α).

Πρὸς ὁλοκλήρωσιν τῆς ἀνασκαφῆς ἀπομένει εἰσέτι ἡ διερεύνησις τοῦ ὑπολειπομένου μέρους τοῦ νάρθηκος, καὶ τοῦ μετὰ βεβαιότητος ὕφισταμένου ἐξωνάρθηκος, καθὼς καὶ ἡ ἐξακρίβωσις ὑπάρξεως αἰθρίου, ὅπερ δὲν φαίνεται πιθανόν, καὶ βοηθητικῶν χώρων.

Τὰς λεπτομερείας τῆς ἀνασκαφῆς ἐκθέτομεν εἰς ἰδιαιτέραν περὶ τοῦ θέματος ἐργασίαν, ἀρκούμενοι ἐνταῦθα ν' ἀναφέρωμεν ὅτι τὸ δάπεδον τοῦ μέσου κλίτους καλύπτεται νῦν διὰ μεγάλων μαρμαρίνων πλακῶν, κάτωθεν τοῦ ὁποίου διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς ψηφιδωτοῦ δαπέδου συγχρόνου πρὸς τὴν ἰδρυσιν τῆς βασιλικῆς (Πί ν. 591 β - γ). Τοῦτο ἀπεκαλύφθη εἰς τὸ Ἱερὸν Βῆμα (Πί ν. 592 α - β) καὶ εἰς σημεῖα τινὰ τοῦ μέσου κλίτους.

Τῶν πλαγίων κλιτῶν καὶ τῶν ναρθήκων τὰ δάπεδα καλύπτονται διὰ μεγάλων, ἀκανονίστων σχημάτων, ψηφίδων ἐκ σχιστολίθου σχηματίζουσάν γεωμετρικόν διάκοσμον.

Ἡ βασιλικὴ ἀπέδωσε πλοῦτον κινητῶν εὐρημάτων, ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἐκ θωρακίων (Πί ν. 593 α - β), κιονοκράνων, κιόνων, κιονίσκων κλπ., τὰ ὅποια συναρμολογηθέντα ἐπιτρέπουν τὴν κατὰ τὸ μείζον μέρος ἀποκατάστασιν τοῦ τέμπλου καὶ τῶν στυλοβατῶν.

Βασιλικαὶ Ἀγίας Τριάδος καὶ Ἀγίου Νικολάου
(πρβλ. ΑΔ 18 (1963) : Χρονικά, σ. 252).

Εἰς τὸν χώρον τῶν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀνασκαφείσης ὡς ἄνω βασιλικῆς, ἐπισημανθεισῶν ἄλλων δύο βασιλικῶν ἀνευρέθησαν κίονες (Πί ν. 594 α - β) καὶ κιονόκρανα (Πί ν. 594 γ, 595 α), ἐπεσημάνθησαν δὲ καὶ τοῖχοι

(Πί ν. 593 γ) καὶ εἰς στυλοβάτης μετὰ κατὰ χώραν σωζομένην βάσιν κίονος (Πί ν. 594 δ). Ἐκ τῶν ἐπιφανειακῶς σωζομένων στοιχείων (Πί ν. 595 β) καταλήγει τις εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Λόγγου τῆς Ἐδέσσης ὑπῆρξε, κατὰ τοὺς παλαιοχριστιανικοὺς χρόνους, ἐκτεταμένη πόλις, τῆς ὁποίας πλεῖστα κτίσματα θὰ πρέπη νὰ σώζωνται ὑπὸ τοὺς ἀγροὺς, λόγῳ τῆς ὑψηλῆς ἐπιχώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται καὶ ἡ μὴ καταστροφὴ αὐτῶν κατὰ τὴν καλλιέργειαν, καθ' ὅτι δὲν ἐκτελεῖται εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην βαθεῖα ἄροσις.

Μελλοντικαὶ ἀνασκαφαὶ θὰ ἀποδώσουν, πιθανώτατα, πλούσια εὑρήματα καὶ θὰ διαφωτίσουν σημαντικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως, ἥτις, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα ἔχει ἐρευνηθῇ.

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

*

Μακεδονία. α - β. Τμήμα του τείχους του Κάστρου Σερρών κατά τας εργασίας στερεώσεως,
γ. Ἡ στέγη τοῦ Ἁγίου Προκοπίου Βεροίας μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν

Μακεδονία. Βέροια: α. Ὁ ναός Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου μετὰ τὰς ἐργασίας ἀποκαταστάσεως,
β - γ. Ὁ νότιος ἐξωτερικὸς τοῖχος τοῦ Ἀγ. Γεωργίου πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν

Μακεδονία. Κοζάνη. Ἁγία Παρασκευή: α - β. Ψηφιδωτὸν δάπεδον παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς

Μακεδονία. Κοζάνη. Ἁγία Παρασκευή: α. Κιονόκρανον ἐκ τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς,
β. Ἡ ἐτέρα πλευρὰ τοῦ ἰδίου κιονοκράνου

Μακεδονία. Λόγγος Έδεσσης: α. Ἡ παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ ἐκ ΝΔ. μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν, β. Τὸ Β. καὶ τμῆμα τοῦ μέσου κλίτους αὐτῆς. Διακρίνονται τμήματα τοῦ ἀρχικοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου, γ. Τὸ μέσον κλίτος τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς ἐξ Α. Διακρίνεται ὁ ἀγωγὸς τῆς Δ.Ε.Η. καὶ τὸ «σάγμα ὑποδοχῆς» αὐτοῦ

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Μακεδονία. Λόγγος Ἐδέσσης: α - β. Τμήματα ψηφιδωτοῦ δαπέδου ἐκ τοῦ χώρου τοῦ Ἱεροῦ Βήματος τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς

Μακεδονία. Λόγγος Έδέσσης: α - β. Θωράκιον μετακιονίου στυλοβάτου παλαιοχριστιανικής βασιλικής καὶ ἡ πρὸς τὸ πλάγιον κλίτος ὀψις αὐτοῦ, γ. Τοῖχος ἐπισημανθείσης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς Ἁγίου Νικολάου

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly

17/10/2023 01:35:33 EEST - 167.114.118.212

Μακεδονία. Λόγγος Ἑδέσσης: α - γ. Κίονες, βάσεις κίονος καὶ κιονόκρανον ἐκ τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς Ἁγίου Νικολάου, δ. Βάσις κίονος ἐπὶ τοῦ στύλοβόλου, κατὰ χώραν, τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς παρὰ τὴν μονὴν Ἁγίας Τριάδος

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Μακεδονία. Λόγγος Έδέσσης: α. Κιονόκρανον ἐκ τῆς ἐπισημανθείσης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς
παρὰ τὴν μονὴν Ἁγίας Τριάδος, β. Τοῖχος ἀγνώστου κτίσματος

Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ